

ԵՐՐՈՐԴ ԱՆՁԱՆՑ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԿԵՂԾ ԵՎ ՇԻՆԾՈՒ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Անի Մուրաֆյան

*ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի դասախոս*

Գործարքը՝ որպես քաղաքացիաիրավական ճկուն գործիք, հնարավորություն է տալիս քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցներին ազատ կամահայտնությամբ բավարարելու իրենց բազմազան պահանջմունքները՝ սահմանելով, փոփոխելով կամ դադարեցնելով քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ: Իսկ գործարքների անվավերության ինստիտուտը սահմանում է քաղաքացիաիրավական գործարքների կնքման օրենսդրական սահմաններ և դրանով իսկ, ըստ էության, նպաստում քաղաքացիական շրջանառության բարեխիղճ մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությանը, շուկայական տնտեսության բնականոն գործունեությանը: Ընդ որում, քաղաքացիական շրջանառության բարեխիղճ մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությանը սպառնացող անվավեր գործարքների շարքում բավականին մեծ է կեղծ և շինծու գործարքների թիվը:

Կեղծ և շինծու գործարքների հիմքում ընկած է մարդկային պահանջմունքը՝ ստանալ ավելին, քան օրենքն է թույլատրում: Թերևս դա է պատճառը, որ այս գործարքները մասնավոր գույքային իրավահարաբերությունների զարգացման մշտական ուղեկիցն են: Ընդ որում, շուկայական հարաբերությունների զարգացմանը զուգընթաց՝ կեղծ և շինծու գործարքների թիվը մեծանում է, իսկ իրավական սխեման՝ ավելի բարդանում և կատարելագործվում: Ներկայումս քաղաքացիական շրջանառության անբարեխիղճ մասնակիցները ոչ միայն իրենց կնքած կեղծ կամ շինծու գործարքը շահարկում են որպես վավեր, այլ նաև իրականում վավեր գործարքը շահարկում որպես կեղծ կամ շինծու՝ դիտավորյալ խեղաթյուրելով իրականությունը: Նման չարաշահումների դեմ պայքարը բավականին դժվարությունների է բախվում՝ որպես կանոն հանգեցնելով գործարքի մասնակից չհանդիսացող անձանց, պետության և համայնքների իրավունքների ու օրինական շահերի խախտման: Արդյունքում ստեղծվում է մի իրավիճակ, երբ կեղծ և շինծու գործարքների ինստիտուտն աջակցում է գործարքի կողմերին՝ իրագործելու իրենց թաքնված, որպես կանոն, հակաիրավական նպատակները¹: Մինչդեռ, մեր համոզմամբ, այն պետք է առաջին հերթին և մեծամասամբ պաշտպանի նման չարաշահման հետևանքով տուժած գործարքի մասնակից չհանդիսացող անձանց, պետության և համայնքների (այսուհետ՝ նաև երրորդ անձինք²) իրավունքներն ու օրինական շահերը:

¹ Կեղծ գործարքի նպատակների մասին տե՛ս, օրինակ, թիվ ԿԴ1/0935/02/14 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2016թ. հուլիսի 22-ի որոշումը:

² «Երրորդ անձ» տերմինը կիրառվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի բազմաթիվ դրույթներում՝ համապատասխան իրավահարաբերության, այդ թվում՝ պարտավորության, պայմանագրի կողմ չհանդիսացող սուբյեկտին նշելու համար: Օրինակ՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 346-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ «Պարտավորությունը պարտականություններ չի ստեղծում որպես կողմ չմասնակցող անձանց (երրորդ անձանց) համար»: Նման տերմին (third party) կիրառվում է նաև այլ երկրների օրենսդրությամբ՝ կեղծ և շինծու գործարքների մասնակից չհանդիսացող սուբյեկտներին նշելու համար:

Վերոգրյալի համատեքստում հարկ ենք համարում նկատել, որ կեղծ և շինծու գործարքների կնքման հետևանքով տուժած երրորդ անձանց իրավունքների պաշտպանությանն առանձնակի ուշադրություն հատկացված չէ ինչպես օրենսդրական մակարդակով, այնպես էլ տեսական գրականության մեջ:

Այսպես, կեղծ և շինծու գործարքների իրավական կարգավորմանը նվիրված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածը, որի 1-ին մասի համաձայն՝ «Կեղծ գործարքը, այսինքն՝ առերևույթ, առանց համապատասխան իրավական հետևանքներ առաջացնելու մտադրության կնքված գործարքը, առջինն է»: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «Շինծու գործարքը, այսինքն՝ մեկ այլ գործարքի քողարկման նպատակով կնքված գործարքը, առջինն է: Այդ գործարքի նկատմամբ, հաշվի առնելով դրա էությունը, կիրառվում են այն գործարքին վերաբերող կանոնները, որը կողմերն իրականում նկատի են ունեցել շինծու գործարքը կնքելիս»: Բացի այդ, կեղծ և շինծու գործարքների անվավերության առանձնահատուկ իրավաբանական հետևանքներ, բացի շինծու գործարքի դեպքում քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառման պահանջից, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված չեն: Հետևաբար, այս գործարքների անվավերության դեպքում կիրառելի են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածով նախատեսված հետևանքները: Ընդ որում, 303-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով կեղծ և շինծու գործարքների անվավերության հետևանքների կիրառման մասին պահանջ կարող է ներկայացնել ցանկացած շահագրգիռ անձ, այսինքն՝ ինչպես գործարքի կողմերը, այնպես էլ երրորդ անձինք հավասարապես օգտվում են նման գործարքների անվավերության հետևանքների կիրառման պահանջ ներկայացնելու իրավունքից: Հարկ է նկատել նաև, որ դատարաններում մեծամասամբ քննվում են կեղծ և շինծու գործարքների անվավերության վերաբերյալ այնպիսի գործեր, որոնցով անվավերության հետևանքների կիրառման պահանջ են ներկայացնում հենց գործարքի կողմերը: Այլ կերպ՝ *«Երբ անհրաժեշտ է, կնքում ենք կեղծ կամ շինծու գործարքներ: Երբ ձեռնտու չէ, շահագրգիռ մյուս անձանց հետ հավասար հիմունքներով դիմում ենք դատարան անվավերության հետևանքների կիրառման պահանջով»*: Միաժամանակ հարկ է նկատել, որ կեղծ և շինծու գործարքների անվավերության այլ առանձնահատուկ կարգավորումներ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված չեն:

Ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ կարելի է փաստել, որ *երրորդ անձանց իրավունքների պաշտպանության լրացուցիչ իրավակարգավորումներ* ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությամբ բացակայում են: Միևնույն իրավակարգավորումները հավասարապես գործում են ինչպես կեղծ կամ շինծու գործարք կնքած կողմերի, այնպես էլ գործարքի մասնակից չհանդիսացող սուբյեկտների, այն է՝ երրորդ անձանց համար: Սասնավորապես՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությամբ կեղծ և շինծու գործարքների կնքմամբ խախտված իրավունքների պաշտպանության եղանակները տարբերակված չեն կողմերի և նման գործարքներից տուժած երրորդ անձանց համար: Ե՛վ կողմերի, և՛ երրորդ անձանց համար որպես կեղծ և շինծու գործարքների կնքմամբ խախտված քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության եղանակ նախատեսված է առջինն գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառումը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 14-րդ հոդված), իսկ որպես անվավերության հետևանք նախատեսված է միայն ռեստիտուցիան (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 2-րդ մաս), շինծու գործարքների դեպքում՝ նաև քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառումը: Մինչդեռ, մեր կարծիքով, կեղծ և շինծու գործարքների կնքմամբ խախտված քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության եղանակների արդյունավետությունն ու արդարացիությունը պետք է գնահատվեն՝ նախևառաջ հաշվի առնելով, թե ով է խախտված իրավունքի սուբյեկտը:

Կարծում ենք՝ կեղծ կամ շինծու գործարք կնքած կողմերին և երրորդ անձանց իրավունքի պաշտպանության միևնույն գործիքակազմով օժտելն արդարացի և արդյունավետ չի կարող լինել՝ պայմանավորված նման գործարքների կողմերի, որպես կանոն, մեղավոր և անբարեխիղճ վարքագծով: Ինչպես նշում է Մ. Վ. Կրատենկոն, կեղծ և շինծու գործարքների դեպքում կարելի է խոսել պայմանագրի տեսակի ընտրության ազատության չարաշահման մասին՝ ի վնաս երրորդ անձանց շահերի (օրինակ՝ պարտատերերի, համասեփականատերերի, նախապատվության իրավունք ունեցող սուբյեկտների) կամ հանրային շահերի (օրինակ՝ անհիմն հարկային օգուտ ստանալը)¹: Կեղծ գործարքները հաճախ կնքվում են՝ գործարքի մասնակից չհանդիսացող երրորդ անձանց խաբելու կամ որոշակի նորմատիվ արգելքներ շրջանցելու նպատակով²: Կեղծ գործարք կնքելիս կողմերի կամքն ուղղված չէ կողմերի միջև քաղաքացիաիրավական հարաբերություններ հաստատելուն, և կողմերի նպատակն է կողմերից երկուսի կամ, որ առավել հաճախ գործնականում հանդիպում է, կողմերից մեկի համար երրորդ անձանց հետ հարաբերություններում իրավական հետևանքներ առաջացնելը³: Շինծու գործարքները ևս առավել հաճախ կնքվում են հակաիրավական նպատակներով, այսինքն՝ օրենքով սահմանված արգելքներն ու սահմանափակումները շրջանցելու, այլ անձանց իրավունքները և օրենքով պահպանվող շահերը խախտելու, անհիմն առավելություններ ստանալու և այլ նպատակներով⁴:

Մեր կարծիքով, կեղծ և շինծու գործարքների կնքմամբ կողմերը, որպես կանոն, խախտում են առաջին հերթին բարեխիղճության պահանջը⁵: Դա բացատրվում է հետևյալով. կողմերը կնքում են կեղծ կամ շինծու գործարքներ և դրանով իսկ չարաշահում պայմանագրի ազատության սկզբունքը: Այնուհետև նրանց անբարեխիղճ վարքագիծը շարունակվում է, երբ նրանք այլ անձանց հետ հարաբերություններում շահարկում են այդ գործարքները որպես վավեր՝ սովորաբար հասնելով ամենաբազմազան հակաիրավական նպատակների: Նույն կեղծ կամ շինծու գործարքի կողմերը, այլևս չունենալով նման գործարքի կարիքը (օրինակ՝ երբ հակաիրավական նպատակն իրագործվել է, կամ անհնարին է եղել այն իրագործել) կամ «ընկնելով սեփական ձեռքերով պատրաստված թակարդը» (օրինակ՝ երբ մյուս կողմը, չարաշահելով վստահությունը, սկսում է կոնտրագենտին ներկայացնել առերևույթ վավեր գործարքից բխող պահանջներ), գալիս են դատարան՝ իրենց իրավունքների պաշտպանության խնդրանքով: Կարծում ենք, որ երրորդ անձանց նման անբա-

¹Տե՛ս **Кратенко М. В.** Злоупотребление свободой договора: частнопубличные и публично-правовые аспекты: Монография - М.: Волтерс-Клувер, 2010, էջ 18, էջ 45:

²Տե՛ս **Бежецкий А. Ю.** Недействительность мнимых и притворных сделок: проблемы теории и практики. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук: Москва - 2013, էջ 67:

³Տե՛ս **Гришаев С. П.** (ред.) Гражданское право: Учебник / М.: Юристъ, 1999, էջեր 75-76:

⁴Տե՛ս **Сергеев А. П.** Некоторые вопросы недействительности сделок. Очерки по торговому праву: Сборник науч. тр. / Под ред. Е.А. Крашенинникова. Ярослав. гос. ун-т; Ярославль, 2004 - Вып. 11, էջ 24:

⁵Բարեխիղճությունը մենք չենք դիտարկում որպես սկզբունք, ինչպես գիտնականներից շատերը: Ըստ Տ. Բարսեղյանի՝ «բարեխիղճությունն ավելի քան սկզբունք է: Այն իրավական արժևորվածություն ունեցող բարոյաէթիկական արժեք է՝ բարոյական հրամայական, որն ընկած է իրավունքի և դրա ցանկացած սկզբունքի հիմքում: Բարեխիղճությունն իրավակարգավորման ելակետային և հիմնարար այն կատեգորիաներից մեկն է, որի պահանջներին պետք է համապատասխանի քաղաքացիական ցանկացած իրավահարաբերություն, սուբյեկտի ցանկացած գործողություն» (տե՛ս **Տարիել Բարսեղյան**, Բարեխիղճության դերը քաղաքացիական իրավահարաբերությունների կարգավորման գործում, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու՝ նվիրված ՀՀ անկախության 20-րդ ամյակին, ԵՊՀ, Երևան 2012, էջեր 34-35):

րեխիդ՝ սուբյեկտների հետ իրավական պաշտպանության միևնույն հարթակում դնելը ոչ միայն առնվազն արդարացի չէ, այլ նաև խթանում է նման գործարքների կնքումը՝ կողմերին թողնելով անպատժելիության մթնոլորտում, միաժամանակ հանգեցնելով բարեխիդ՝ երրորդ անձանց խախտված իրավունքների լիարժեք պաշտպանության անհնարինության:

Ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ գտնում ենք, որ *երրորդ անձանց իրավունքների պաշտպանության եղանակները գործարքի կողմերի համեմատ հնարավորինս պետք է ընդլայնել՝ հաշվի առնելով այս գործարքները երկկողմանի դիտավորությանը կնքելու և նման գործարքների միջոցով, որպես կանոն, իրավական առավելություններ ստանալու, օրենսդրական արգելքներ կամ սահմանափակումներ շրջանցելու նպատակներ հետապնդելու հանգամանքը*¹:

Երրորդ անձանց իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված մեր կողմից առաջարկվող իրավակարգավորման ուղղություններն են.

1. Նախևառաջ հարկ է նկատել, որ կեղծ և շինծու գործարքների կնքման հետևանքով երրորդ անձանց կարող է պատճառվել վնաս, որը, մեր կարծիքով, պետք է ենթակա լինի հատուցման: Բանն այն է, որ կեղծ և շինծու գործարքներն ինքնին իրավախախտումներ դիտարկվել չեն կարող, հետևաբար պատճառված վնասի հատուցման հանգեցնել չեն կարող²: Իսկ լրացուցիչ գույքային պատասխանատվությունը՝ որպես գործարքի անվավերության հետևանք, ներկայիս իրավակարգավորման պայմաններում կեղծ և շինծու գործարքների դեպքում կիրառելի չէ, քանի որ հատուկ սահմանված չէ այս գործարքների անվավերությունը կարգավորող իրավադրույթով: Անհասկանալի է օրենսդրի նման մոտեցումն այն պայմաններում, երբ, օրինակ, գործարքի կողմի մեղավորության դեպքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 307-րդ, 308-րդ, 309-րդ, 310-րդ, 311-րդ, 312-րդ, 313-րդ հոդվածներով նախատեսված է լրացուցիչ գույքային պատասխանատվությունը՝ որպես գործարքի անվավերության հետևանք:

Միաժամանակ գտնում ենք, որ վնասը պետք է ենթադրի ինչպես իրական վնասը, այնպես էլ բաց թողնված օգուտը: Ընդ որում, վնասի հատուցման պարտավորությունը պետք է կրի այն կողմը, որը կեղծ կամ շինծու գործարքի միջոցով խուսափել է որոշակի բացասական իրավական հետևանքներից կամ ստացել է որոշակի իրավական առավելություններ կամ շրջանցել է որևէ օրենսդրական արգելք, սահմանափակում, իսկ եթե հնարավոր չէ նշվածը պարզել, ապա կողմերի պատասխանատվությունը պետք է լինի համապարտ: Որպես օրինակ կարելի է մեջբերել հռոմեական իրավունքի կարգավորումը, որին համապատասխան՝ բացարձակ սիմուլյացիան կողմերի միջև հարաբերություններում որևէ հետևանք չէր առաջացնում, սակայն կարող էր հանգեցնել երրորդ անձանց առջև կողմերի համապարտ պատասխանատվության առաջացման, եթե վերջիններս սիմուլյացիոն ակտերի հետևանքով վնաս էին կրել: Նման դեպքերում սիմուլյացիան կարող էր համարվել դեյլիկտ³: Օրինակ, երբ վարձակալության հանձնված գույքի նկատմամբ ենթավար-

¹ Այս մասին առավել մանրամասն նշված է, օրինակ, թիվ ԿԴ1/0935/02/14 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2016թ. հուլիսի 22-ի որոշման մեջ:

² Տե՛ս, օրինակ, **Рабинович Н. В.** Недействительность сделок и ее последствия. Л., 1960, էջ 13: **Генкин Д. М.** Недействительность сделок, совершенных с целью, противной закону// Ученые записки ВШЮН. Вып. 5. М. 1947, էջ 50: **Тузов Д. О.** Общие учения теории недействительных сделок и проблемы их восприятия в российской доктрине, законодательстве и судебной практике: Автореферат дис. ... доктора юридических наук, էջ 8: **Համբարձումյան Կ. Վ.**, Անվավեր գործարքների քաղաքացիաիրավական կարգավորումը ՀՀ օրենսդրությամբ, Երևան - 2001, ի. գ. թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն, էջ 48:

³ Տե՛ս **Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирьяна**, Римское право (базовый учебник). Перевод с македонского д. ю. н. проф. В. А. Томсинова и Ю. В. Филиппова / Под ред. проф. В. А. Томсинова. - М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 1999, էջ 223:

ծակալության պայմանագրի կնքումն արգելված է (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 620-րդ հոդվածի 1-ին մաս), ենթավարձակալության պայմանագիրը քողարկելու նպատակով՝ կնքվում է համատեղ գործունեության պայմանագիր (1026-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Տվյալ դեպքում երկկողմանի ռեստիտուցիայի կիրառումը բնականաբար վարձատուի իրավունքների պաշտպանությանը չի ծառայի: Ուստի, մեր կարծիքով, վարձատուն իրավունք ունի վարձակալից պահանջելու ենթավարձակալության պայմանագրից ստացված գումարի չափով հատուցում, ինչպես նաև ուրիշի դրամական միջոցներն ապօրինի օգտագործելու համար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված տոկոսները՝ որպես շինծու գործարքի կնքման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցում:

Այսպիսով, բոլոր այն դեպքերում, երբ ռեստիտուցիա կիրառել հնարավոր չէ (օրինակ, երբ գույքը հատուցմամբ փոխանցվել է բարեխիղճ ձեռք բերողի), կամ ռեստիտուցիայի կիրառումը չի հանգեցնի երրորդ անձանց խախտված իրավունքների լիարժեք վերականգնման, ապա, մեր կարծիքով, երրորդ անձանց պետք է իրավունք վերապահել ներկայացնելու կեղծ կամ շինծու գործարքի կնքման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման պահանջ:

2. Բացի երրորդ անձանց առջև կեղծ և շինծու գործարքների կողմերի գույքային պատասխանատվության կիրառումից՝ կարծում ենք, որ պետք է գործեն այս գործարքների կնքման հետևանքով տուժած երրորդ անձանց իրավունքների պաշտպանության այլ երաշխիքներ ևս: Կեղծ կամ շինծու գործարքից տուժած երրորդ անձանց իրավունքների պաշտպանությունը միշտ պետք է առաջնային լինի: Հետևաբար՝ եթե երրորդ անձինք բարեխիղճորեն որպես վավեր գործարք հիմք են ընդունել կեղծ կամ շինծու գործարքը՝ առերևույթ սեփականատիրոջից ձեռք բերելով իրավունքներ, ապա այդ անձանց իրավունքների պաշտպանությանը, մեր համոզմամբ, պետք է նախապատվություն տրվի: Ուստի կեղծ և շինծու գործարքները պետք է դիտարկվեն որպես վավեր գործարքներ, եթե երրորդ անձինք բարեխիղճորեն հիմք են ընդունել դրանք: Մեր կարծիքով, գործարքի կեղծ կամ շինծու բնույթը որպես պաշտպանություն չի կարող օգտագործվել գործարքի կողմերի, նրանց իրավահաջորդների և պարտատերերի կողմից երրորդ անձանց դեմ, ովքեր բարեխիղճորեն իրավունքներ են ձեռք բերել առերևույթ սեփականատիրոջից: Հարկ է նկատել, որ նմանատիպ առանձնահատուկ կարգավորում նախատեսված է Իտալիայի քաղաքացիական օրենսգրքով¹: Բարեխիղճ երրորդ անձանց իրավունքներին պետք է առաջնայնություն տրվի ոչ միայն այն դեպքում, երբ վերջիններս առերևույթ (ակնհայտ) սեփականատիրոջից բարեխիղճորեն գույք և իրավունքներ են ձեռք բերում, այլ նաև այն դեպքում, երբ երրորդ անձինք հանդիսանում են առերևույթ սեփականատիրոջ պարտատերեր, և նրանց պահանջով բռնագանձում է տարածվում կեղծ կամ շինծու գործարքով փոխանցված գույքի նկատմամբ: Այստեղ ևս հիշարժան է Իտալիայի քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված նույնաբովանդակ կարգավորումը: Այսպես՝ «Պայմանագրի կողմերը չեն կարող պայմանագրի ֆիկտիվ (կեղծ, շինծու) լինելն օգտագործել առերևույթ սեփականատիրոջ (ֆիկտիվ պայմանագրին համապատասխան սեփականատեր համարվող) պարտատերերի դեմ, որոնք բարեխիղճորեն ֆիկտիվ պայմանագրի առարկա սեփականության նկատմամբ բռնագանձում են տարածել»²:

3. Միաժամանակ գտնում ենք, որ լրացուցիչ կարգավորման կարիք ունի կեղծ և շինծու գործարքներով իրավունք փոխանցած և իրավունք ձեռք բերած կողմերի պարտատերերի իրավունքների առաջնահերթության հարցը: Կարծում ենք, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ գործարքի կեղծ կամ շինծու լինելու պայմաններում նույն

¹ St`u Luisa Antonioli, Anna Venezian, Principles of European Contract Law and Italian Law, published by Kluwer Law, International, The Netherlands, 2005, էջ 285:

² Նույն տեղում, էջ 284:

գույքի նկատմամբ հավակնություն ունեն ինչպես իրավունքը փոխանցած, այնպես էլ իրավունքը ձեռք բերած անձանց պարտատերերը, առաջնայնություն պետք է տրվի այն պարտատերերին, որոնց պահանջի հիմքն առաջացել է ավելի վաղ:

Ամփոփելով վերոշարադրյալը և կարևորելով երրորդ անձանց իրավունքների պաշտպանության առաջնահերթությունը՝ գտնում ենք.

ա) Երբ կեղծ կամ շինծու գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելիս ռեստիտուցիա կիրառել հնարավոր չէ, կամ ռեստիտուցիայի կիրառումը չի հանգեցնի երրորդ անձանց խախտված իրավունքների լիարժեք վերականգնման, ապա երրորդ անձանց համար պետք է սահմանվի իրավունք՝ ներկայացնելու կեղծ կամ շինծու գործարքի կնքման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման պահանջ:

բ) Կեղծ և շինծու գործարքները պետք է դիտարկվեն որպես վավեր, եթե երրորդ անձինք բարեխղճորեն հիմք են ընդունել այդ գործարքները: Ուստի գործարքի կեղծ կամ շինծու բնույթը որպես պաշտպանություն չի կարող օգտագործվել գործարքի կողմերի, նրանց իրավահաջորդների և նրանց պարտատերերի կողմից երրորդ անձանց դեմ, ովքեր բարեխղճորեն իրավունքներ են ձեռք բերել առերևույթ սեփականատիրոջից:

գ) Բարեխիղճ երրորդ անձանց իրավունքներին պետք է առաջնայնություն տրվի ոչ միայն այն դեպքում, երբ վերջիններս առերևույթ սեփականատիրոջից բարեխղճորեն գույք և իրավունքներ են ձեռք բերում, այլ նաև՝ երբ երրորդ անձինք հանդիսանում են առերևույթ սեփականատիրոջ պարտատերեր, և նրանց պահանջով բռնագանձում է տարածվում կեղծ կամ շինծու գործարքով փոխանցված գույքի նկատմամբ:

դ) Երբ գործարքի կեղծ կամ շինծու լինելու պայմաններում նույն գույքի նկատմամբ հավակնություն ունեն ինչպես իրավունքը փոխանցած, այնպես էլ իրավունքը ստացած անձանց պարտատերերը, առաջնայնություն պետք է տրվի այն պարտատերերին, որոնց պահանջի հիմքն առաջացել է ավելի վաղ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ առաջարկում ենք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածը լրացնել հետևյալ դրույթներով.

«Երրորդ անձն իրավունք ունի պահանջելու իրեն պատճառված վնասի հատուցում կեղծ կամ շինծու գործարքի կողմից, եթե վնասը պատճառվել է կեղծ կամ շինծու գործարքի միջոցով տվյալ կողմի իրականացրած գործողությունների հետևանքով: Եթե հնարավոր չէ պարզել վնասի պատճառման մեջ մեղավոր կողմին, ապա գործարքի կողմերը երրորդ անձի առջև կրում են համապարտ պատասխանատվություն:

Գործարքի կեղծ կամ շինծու լինելը որպես պաշտպանություն չի կարող օգտագործվել գործարքի կողմերի, նրանց իրավահաջորդների կամ գործարքով իրավունքը փոխանցող անձի պարտատերերի կողմից երրորդ անձանց դեմ, ովքեր բարեխղճորեն իրավունքներ են ձեռք բերել առերևույթ սեփականատիրոջից, այդ թվում՝ ովքեր բարեխղճորեն գործարքի առարկա գույքի նկատմամբ բռնագանձում են տարածել:

Եթե գործարքի կեղծ կամ շինծու լինելու դեպքում գործարքի առարկա գույքի նկատմամբ հավակնություն ունեն ինչպես իրավունքը փոխանցած, այնպես էլ իրավունքը ձեռք բերած անձանց պարտատերերը, առաջնայնություն պետք է տրվի այն պարտատերերին, որոնց պահանջի հիմքն առաջացել է ավելի վաղ»:

ПРАВА ТРЕТЬИХ ЛИЦ В КОНТЕКСТЕ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ МНИМЫХ И ПРИТВОРНЫХ СДЕЛОК

Ани Мутафян

Преподаватель кафедры гражданского права ЕГУ

Автором обоснована необходимость внедрения дополнительных механизмов защиты прав третьих лиц в правовых регулированиях недействительности мнимых и притворных сделок. В качестве решения задачи, автором было предложено предоставить право третьим лицам требовать возмещение ущерба за вред, причиненный вследствие заключения мнимых и притворных сделок. Кроме того, автор считает, что если третьи лица добросовестно приняли за основу мнимую или притворную сделку, в качестве действительной сделки, приобретая права от очевидного владельца, то в первую очередь должно быть предоставлено предпочтение защите прав этих лиц.

В то же время, по мнению автора, нуждается в дополнительном регулировании вопрос приоритета прав кредиторов лиц, передавших право по мнимой или притворной сделке и получивших право по мнимой или притворной сделке.

THE RIGHTS OF THIRD PARTIES IN THE CONTEXT OF LEGAL REGULATION OF INVALIDITY OF FEIGNED AND SHAM TRANSACTIONS

Ani Mutafyan

Lecturer of the YSU Chair of civil law

The author substantiated the necessity to prescribe additional mechanisms for the protection of third party rights in the legal regulation of invalidity of feigned and sham transactions. As a solution to the problem, the author suggested to grant the right to third parties to claim compensation for damages caused as a result of concluding feigned and sham transactions. In addition, the author concludes that if third parties in good faith accepted feigned or sham transaction as a valid transaction, acquiring rights from an apparent owner, then first of all, preference should be given to protecting the rights of these persons. At the same time, in the author's opinion, the issue of the priority of the rights of creditors of parties who transferred right by feigned or sham transaction and received right by feigned or sham transaction needs additional regulation.

Քանայի քառեր – կեղծ գործարք, շինծու գործարք, առոչինչ գործարք, երրորդ անձ, առերևույթ սեփականատեր, հակաիրավական նպատակ, սինուլյացիա, ռեստիտուցիա, բարեխղճություն, լրացուցիչ գույքային պատասխանատվություն

Ключевые слова: мнимая сделка, притворная сделка, ничтожная сделка, третья сторона, очевидный владелец, противоправная цель, симуляция, реституция, добросовестность, дополнительная имущественная ответственность

Key words: feigned transaction, sham transaction, void transaction, third party, apparent owner, illegal aim, simulation, restitution, good faith, additional material responsibility